

Lilia DERGACIOVA

**MONEDE MEDIEVALE MOLDOVENEȘTI DIN COLECȚII PARTICULARE
DIN REPUBLICA MOLDOVA (II)***

Monedele pe care le prezentăm cu această ocazie au fost găsite recent în interfluviul Prut-Nistru în ultimii ani. Acestea sunt trei aspri otomani, o imitație după asprii otomani și trei denari ungurești, datate la sf. sec. XV – începutul sec. XVI. Monedele fac parte din colecția particulară a lui A. V. Tocmacov din Chișinău¹.

Catalogul monedelor

Imperiul Otoman²

Mehmed II 848-850 AH, 855-886 AH (1444-1445, 1451-1481).

Av. Mehmed bin / Murad han / azze nasrîhü 875.

Rv. Hullide / mülkühü duribe / Novar.

01. AR, ↑↘, 11 mm, 0,90 g, aspru, at. Novar (Novo Brdo)

Bibl. S. Srećković, *Minting of coins in 885 and 886 AH. Akches II*, Belgrad, 2000, tip E; E. Nicolae, *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1451-1512*, Chișinău, 2003, p. 71.

Bayezid II 886-918 AH (1481-1512)

Av. Sultan / Bayezid / bin Mehmed han.

Rv. Azze nasrîhü duribe / [...] sene 886.

02. AR, ↑↘, 11 mm, 0,71 g, aspru, at. neprecizat, tip Aa.

03. AR, ↑↗, 11,5 mm, 0,70 g, aspru, at. Kostantaniye (Constantinopol), tip Ac, perforat.

Bibl. S. Srećković, *Op. cit.*, p. 101; E. Nicolae, *Op. cit.*, pp. 72-73.

Imitație. Prototip Bayezid II

04. AR, ↑↑, 12 mm, 0,63 g, atelier neprecizat

Av. Ca mai sus. Legenda în general corectă, dar barbarizată

Rv. Ca mai sus. Neclar.

Ungaria.

Matia Corvin (1458-1490).

05. AR, ↑↘, 16 mm, 0,39 g, denar 1470, at. Nagybanya (Baia Mare), Bürgerschaft.

Av. +M•MATHIE•RHVNGARE

Rv. PATRO – VNGARE

Bibl. A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters (1300-1540)*, Budapest, 1982, nr. 216-13.

06. AR, ↑↗, 16,5 mm, 0,41 g, denar 1479-1485, at. Kremnitz, Kammergraf Paul Peck (?).

Av. +M•MATHIE•R•HVNGA

* Partea I: L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenesti din colectii particulare (I)*, în *RArh*, Chișinău, 2008, nr. 2, pp. 208-217.

¹ Pe această cale aduc cele mai sincere mulțumiri D-lui A.V. Tocmacov pentru permisiunea de a publica materialul.

² Aduc sincere mulțumiri D-nei A. Boldureanu și D-lui E. Nicolae pentru ajutorul acordat în determinarea pieselor otomane și redactarea articolului.

** În legenda tip cu asta [...] am indicat numele atelierului.

Ludovic II (1516-1526).

07. AR, ↑, 15,5 mm, 0,44 g, denar 1520, at. Kremnitz.

Av. ♂ LVDOVICSR ♂ VNGAR ♂ 1520

Rv. PATRONA ♂ – ♂ VNGARIA

Bibl. A. Pohl, *Op.cit.*, nr. 255-3 var.

Asprii otomani prezentați vin să completează cunoștințele privind circulația acestora pe teritoriul Moldovei medievale, până acum fiind înregistrat un număr destul de mic de descoperiri izolate de acest fel. Cei mai vechi aspri otomani în Moldova sunt cei de la Murad II, două piese fiind găsite în săpăturile arheologice la Iași³, două la Suceava⁴ și una la Orheiul Vechi, r. Orhei⁵.

Cei 2 aspri (Planșa 1, nr. 2-3), prezentați aici completează eșantionul pieselor lui Bayezid II, descoperite în Moldova. În general acestia sunt puțini la număr, fiind atestate la Suceava: trei din ele la “Câmpul Șanțurilor”⁶, două exemplare la “Poarta III” și la “Cimitir” în Curtea Domnească⁷, două în punctele la “Beizadele” și “Irc”⁸, o piesă în “Șanțul de apărare”⁹, o piesă la Bis. Sf. Dumitru¹⁰ și încă o piesă la Bis. Sf. Dumitru¹¹. Au mai fost semnalate o piesă la Troțuș, jud. Bacău¹²; șase exemplare la Orheiul Vechi¹³; șase piese într-o localitate

³ N. Pușcașu, V.-M. Pușcașu, *Mărturiile de civilizație și urbanizare medievală descoperite în vatra istorică a lașilor*, în *RMM-MIA*, Iași 1983, vol. XIV, nr. 2, pp. 20-64, aici p. 45; A. Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei (secolele XIV-XVI)*, în *Caietul seminarului special de științe auxiliare ale istoriei. Opuscula bibliologica, genealogica, numismatica*, București 1990, vol. II, pp. 54-92, aici p. 69, nr. 59d; V. Butnariu, *Monnaies et parures du musée d'histoire de la Moldavie de Iași, Corpus Nummorum Moldaviae*, Iași, 1998, vol. II, pp. 123-148, nr. 8, aici pp. 123-148, nr. 8C.

⁴ E. Nicolae, *Op. cit.*, p. 46.

⁵ E. Nicolae, *Op. cit.*, p. 46.

⁶ *Șanțierul Suceava (sondaj preliminar)*, în *SCIV*, București 1952, anul III, nr. 1-2, pp. 423-431, aici p. 428, 430-431; L. Polevoj, *K topografii kladov i nahodok monet, obrashavshihse na territorii Moldavii v konze XIII-XV vv.*, în *IMFANS*, Chișinău, 1956, nr. 4 (31), pp. 91-103, aici p. 97, nr. 2; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 85, nr. 130d; E. Nicolae, *Imitations et contrefaçons des aspers ottomans en Roumanie (fin de XVe-debut du XVIe siècle)*, în *Actes du XIe Congrès International de Numismatique/ Proceedings of the XIth International Numismatic Congress*, Louvain-la-Neuve 1993, vol. III, pp. 305-307; E. Nicolae 2003, *Op.cit.*, p. 84.

⁷ B. Mitrea, I. Nestor, I. Casan și al., *Șanțierul Suceava*, în *SCIV*, București, 1953, tomul IV, nr. 1-2, pp. 335-393, aici pp. 346-347, 356-164; B. Mitrea, B. Cimpina, Gh. Diaconu, *Șanțierul arheologic Suceava – Cetatea Neamțului (r. Suceava, reg. Suceava)*, în *SCIV*, București, 1954, tomul V, nr. 1-2, pp. 257-324, aici pp. 278-280, 285, 296; L. Polevoj, *Op. cit.*, p. 97, nr. 2; O. Iliescu, *Moneda în România (491-1864)*, București, 1970, pp. 417-422; A. Berciu-Drăghicescu, *Op.cit.*, p. 85, nr. 130d.

⁸ E. Busuioc, *Ceramica locală de uz casnic din secolul al XIV-lea de la Suceava*, în *SCIV*, București, 1964, anul XV, nr. 1-2, pp. 85-102; G. Foiț, *Suceava – centru de interes major pentru numismatica medievală a Moldovei*, în *Muzeul Suceava*, Suceava, 1981, vol. VIII, pp. 47-84, aici pp. 71-73; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 86, nr. 130j; E. Nicolae 1993, *Op.cit.*, pp. 305-307; E. Nicolae 2003, *Op. cit.*, pp. 84-85; E. Nicolae, *Descoperiri monetare de la Suceava (I)*, în *BSNR*, București, 1996, anii LXXXVI-LXXXVII (1992-1993), nr. 140-141, p. 179-198.

⁹ E. Busuioc, *Șanțul de apărare al orașului Suceava din secolul al XV-lea (Raport definitiv)*, în *MCA*, București, 1970, vol. IX, pp. 401-406, aici p. 402; G. Foiț, *Op. cit.*, pp. 71-74.

¹⁰ M. Matei, A. Rădulescu, A. Artimon, *Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava*, în *SCIV*, București 1969, tomul XX, nr. 4, pp. 541-565; A. Artimon, *Cronologia mormintelor și a descoperirilor monetare din complexul arheologic medieval de la biserica Sf. Dumitru din Suceava*, în *Muzeul Suceava*, Suceava, 1973, vol. III, pp. 137-157; G. Foiț, *Op. cit.*, pp. 71-74; A. Artimon, A. Rădulescu, *Necropola medievală de la Sf. Dumitru din Suceava (sec. XV-XVIII)*, în *Muzeul Suceava*, Suceava, 1981, vol. VIII, pp. 85-120.

¹¹ G. Foiț, A. Artimon, *Noi descoperiri monetare la Suceava*, în *Muzeul Suceava*, Suceava, 1973, vol. III, pp. 297-309; A. Artimon, *Op. cit.*, pp. 137-157; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 87, nr. 130l-m; M. Gogu, *Monede medievale descoperite la Suceava*, în *Simpozion de Numismatică, Chișinău, Moldova, 26-28 noiembrie 2003, Programul și rezumatele comunicărilor*, pp. 11-12; M. Gogu, *Monede medievale descoperite la Suceava*, în *Simpozion de Numismatică 2003*, București, 2005, pp. 163-167, nr. 7.

¹² A. Artimon, *Cercetările arheologice din așezarea medievală de la Tg. Troțuș, jud. Bacău*, în *MCA*, Tulcea, 1980, vol. XIV, pp. 598-618; A. Artimon, *Orașul medieval Tg. Troțuș în lumina datelor istorico-arheologice*, în *Carpica*, Bacău, 1982, vol. XIV, pp. 93-137; A. Artimon, *Noi contribuții arheologice privind istoria așezării urbane de la Troțuș*, în *Carpica*, Bacău 1984, vol. XVI, pp. 101-126; A. Artimon, *Contribuții arheologice la istoricul localității Fintinele (jud.*

necunoscută din Moldova¹⁴ și la Tuzla¹⁵. Asprul lui Bayezid II de tip Ac, bătut la Konstantaniye este prima piesă de acest fel găsită în Moldova și în general în Țările Române (Planșa I, Nr. 3). Judecând după catalogul lui Sreckovic, aceste emisiuni sunt foarte rare (autorul sârb citează o piesă publicată în sec. XIX de H. Edhem¹⁶). Ultima piesă otomană din catalogul nostru este o imitație după asprii lui Bayezid II. De fapt problema imitării asprilor otomani pe teritoriul Țării Moldovei a fost pusă numai de curînd, datorită faptului că până nu demult în Moldova de la est de Prut au fost atestate mai multe exemplare «*fourres*» – falsuri propriu zise și nu piese din argint. Imitațiile au fost bătute din argint, avînd de obicei legende barbarizate și greutate, semnificativ mai mici față de greutatea emisiunilor originale (ca spre exemplu la piesa noastră de 0,63 g). În depozitele din perioada de domnie a lui Bayezid II a fost atestat cel mai mare număr de imitații, acestea intrînd în componența mai multor tezaure, ca spre ex. tezaur de la Săseni, Șiuie, dar și găsite izolat la Orheiul Vechi¹⁷. Pe baza numărului relativ mare de monedă, găsită la sud și la nord de Dunăre, E. Nicolae presupune că în a doua parte a sec. XV în Țările Române a existat un centru de producție a monedelor care imită asprul otoman¹⁸.

Emisiunile ungurești – cei doi denari de la Matei Corvin și unu de la Ludowig II reprezintă denari reformați, cu un titlu de argint mai ridicat, care încep să pătrundă în cantități foarte mari pe piața moldovenească internă după reforma monetară din anul 1467 (416 denari reformați au fost bătute dintr-o marcă de Buda de 8 lot cu greutate de 245,53779 g¹⁹). Aceste monede au fost bătute într-un număr foarte mare în atelierile monetare din Baia Mare și Kremnitz și pătrund în principatul moldovenesc prin comerțul de tranzit. Descoperirile lor au fost semnalate în mai multe tezaure monetare de la Țifești, jud. Bîrlad; Dancu, r. Hîncești; Șcheia, jud. Iași; Săseni, r. Călărași; Stăuceni, jud. Botoșani; Suceava/1967-1969, jud. Suceava; Buhăeni, jud. Iași; Bălești, jud. Vaslui; Cotul Morii, jud. Iași; Carbalia, r. Cahul; Frenciuci, jud. Iași; Leușeni-Cărpineni, r. Hîncești; Onești, r. Hîncești; Bratușeni, r. Edineț; Budești, jud. Bacău; Balatina, r. Glodeni; Stăuceni, jud. Botoșani; Comrat, r. Comrat; Bălțata, r. Criuleni; Vetrișoia, jud. Vaslui; Arsură, jud. Vaslui; Zlătunoaia, jud. Botoșani; Tocileni, jud. Botoșani; Furceni, r. Orhei și în descoperirile izolate în Bacău, jud. Bacău²⁰; Baia, jud. Suceava²¹; Cotu, jud. Botoșani²²; Mn. Dobrovăț, jud. Iași²³; Fântânele, jud. Bacău²⁴; Galata,

Bacău), în *Carpica*, Bacău, 1985, vol. XVII, pp. 93-108; A. Artimon, *Așezarea medievală de la Tg. Troțuș*, în *MCA, a XVI-a sesiune anuală de rapoarte*, Vaslui, 1982, București, 1986, pp. 262-274; A. Artimon, *Descoperiri arheologice de la Tg. Troțuș din anii 1983-1986*, în *Carpica*, Bacău, 1987, vol. XVIII-XIX, pp. 319-360; C. Preda, *Rezumat la A. Artimon, Așezarea medievală de la Tg. Troțuș*, în *Materiale 1982*, Vaslui, 1986, pp. 265-269. In *Eastern Europe and the Balkans. Numismatic Literature, september 1987*, New-York, 1987, nr. 118, p. 102, nr. 626; A. Artimon, *Cercetări arheologice de la Tg. Troțuș din anii 1987-1989*, în *Carpica*, Bacău, 1989, vol. XX, pp. 221-269, aici pp. 225-226; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 89, nr. 139; A. Artimon, *Orașul medieval Troțuș în secolele XIV-XVII. Geneza și evoluție*, Bacău, 2003, pp. 208-224.

¹³ L. Polevoj, *Op. cit.*, p. 99, nr. 22; G. Cebotarenco, *Arheologiceskie raskopki na territorii MSSR v 1955 g.*, în *IMFANS*, Chișinău, 1956, nr. 4 (31), pp. 181-185; L. Polevoj, *Moneti iz raskopok Starogo Orheja (1947-1956)*, în *Materiali i issledovaniia po arheologii Jugo-Zapada SSSR i Ruminskoj Narodnoj Respubliki*, Chișinău 1960, pp. 317-352.

¹⁴ E. Nicolae 1993, *Op. cit.*, pp. 305-307; E. Nicolae 2003, *Op. cit.*, p. 86.

¹⁵ E. Nicolae 2003, *Op. cit.*, p. 86.

¹⁶ S. Sreckovic, *Op. cit.*, p. 110, nr. 21.

¹⁷ E. Nicolae 2003, *Op. cit.*, p. 69, nr. 28.

¹⁸ *Ibidem*, p. 56-57.

¹⁹ A. Pohl, *Hunyadi Matyas birodalmanak ezištpenzei 1458-1490*, în *Az eremgyűjtők kiadványsorozata*, Budapest, 1972, vol. VIII, nr. 2, p. 64; M. Gyöngyössy, *Die Geldreform von Matthias Corvinus. Die Entstehung des spätmittelalterlichen Währungssystems in Ungarn*, pp. 1-26, aici p. 3. (Manuscript).

²⁰ A. Artimon, C. Eminovici, *Cercetări arheologice în așezarea medievală din comuna Ștefan cel Mare (jud. Bacău)*, în *Carpica*, Bacău, 1978, vol. X, pp. 271-302.

²¹ O. Iliescu, E. Isăcescu, C. Jecu, *Creșterea colecțiilor*, București 1975, anul 1975, Ianuarie-lunie, nr. 51, p. 1-123, aici p. 75-84, nr. 209-244; A. Stoia, *Les fouilles archéologiques en Roumanie (1973-1974)*, în *Dacia*, N.S., București, 1975, tomul XIX, p. 269-307, aici p. 271, nr. 8b; L. Bătrîna, A. Bătrîna, *Date istorice și arheologice despre Biserica Catolică din Baia*, în *Muzeul Suceava*, Suceava, 1983, vol. X, pp. 431-454; L. Bătrîna, A. Bătrîna, *Unele opinii privind așezarea sașilor la Baia în lumina cercetărilor arheologice*, în *CA*, București, 1983, vol. VI, pp. 239-258; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 56, nr. 6b.

jud. Iași²⁵; Iași/1902, jud. Iași²⁶; or. Iași²⁷; Joldești, jud. Botoșani²⁸; Putna, jud. Suceava²⁹; Săbăoani, jud. Neamț³⁰; Spătărești, jud. Suceava³¹; Punct la "Poarta III" și la "cimitir" "Curtea Domnească", jud. Suceava³²; "Cîmpul Șanturilor", jud. Suceava³³; Ceateta Șcheia, jud. Suceava³⁴; Cetatea de Scaun, jud. Suceava³⁵; Bis. Sf. Dumitru, jud. Suceava³⁶; Bis. Sf. Gheorghe de la Mirăuți, jud. Suceava³⁷; municipiu Suceava³⁸; cartier Burdujeni, jud. Suceava³⁹; necropola din sec. XVI-XVII, jud. Suceava⁴⁰; Trotuș, jud. Bacău⁴¹; Vaslui, jud. Vaslui⁴²; Mn. Voroneț, jud. Suceava⁴³; Butuceni, r. Orhei⁴⁴; Fântâna Albă, r. Edineț⁴⁵; Orheiul Vechi/1947-1955, r. Orhei⁴⁶; Orheiul Vechi / 1968-1969⁴⁷; Orheiul Vechi/1971-1972⁴⁸; Orheiul

²² A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1976, tom. I, p. 73, nr. X.5.C; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 64, nr. 37.

²³ V. Butnariu 1998, *Op. cit.*, pp. 113-120, nr. 3.

²⁴ A. Artimon 1985, *Op. cit.*, pp. 93-108.

²⁵ V. Chiriță, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984, vol. I, p. 202, nr. XXXVIII.71.

²⁶ C. Moisil, *Monete și tezaure monetare din România-Mare (vechiul teritoriu geto-dac)*, în *BSNR*, București, 1922, anul XVII, ianuarie-Martie, pp. 41-42, pp. 58-62, aici p. 58, nr. 89; L. Polevoj 1956, *Op. cit.*, p. 98, nr. 16.

²⁷ N. Pușcașu, M.-V. Pușcașu, *Op. cit.*, p. 45; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 69, nr. 59d; V. Butnariu 1998, *Op. cit.*, pp. 123-148, nr. 8.

²⁸ O.-L. Șovan, V. Mihăilescu-Bîrliaba, *Cercetări în cimitirul de la Joldești-Botoșani*, în *AM*, București, 1995, vol. XVIII, pp. 213-227.

²⁹ G. Foit 1973, *Op. cit.*, p. 1.

³⁰ Needit.

³¹ L. Bătrîna, O. Monoranu, A. Bătrîna, *Cercetările arheologice din zona Fintina Mare – Spătărești, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava*, în *CA*, București, 1986, vol. VIII, pp. 85-100, aici pp. 89-95.

³² B. Mitrea, I. Nestor, I. Casan și al. 1953, *Op. cit.*, pp. 346-347, 356-164; B. Mitrea, B. Cîmpina, Gh. Diaconu 1954, *Op. cit.*, pp. 278-280, 285, 296; L. Polevoj 1956, *Op. cit.*, p. 97, nr. 2; O. Ilescu 1970, *Monede moldovenesti inedite*, în *MA*, Piatra-Neamț, 1970, vol. II, pp. 417-422; G. Foit 1981, *Op. cit.*, pp. 71-73; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 85, nr. 130d.

³³ P.-V. Bataciuc, *Necropola medievală de la Suceava – Cîmpul Șanturilor*, în *AM*, București, 1993, vol. XVI, pp. 229-249.

³⁴ B. Mitrea, B. Cîmpina, Gh. Diaconu 1954, *Op. cit.*, pp. 259-260, 262, 266, 272-273, 275.

³⁵ T. Martinovici, E. Neamțu, *Platoul din fața Cetății de Scaun de la Suceava*, pp. 752-756, în M. Matei, M. Nicorescu, A. Andronic, Gh. Arion, T. Martinovici, E. Neamțu, *Șantierul arheologic Suceava*, în *MCA*, București, 1962, vol. VIII, pp. 741-759, aici pp. 752-756; G. Foit 1981, *Op. cit.*, pp. 71-73.

³⁶ M. Matei, A. Rădulescu, A. Artimon, *Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava*, în *SCIV*, București, 1969, tomul XX, nr. 4, pp. 541-565; A. Artimon 1973, *Op. cit.*, pp. 137-157; G. Foit 1981, *Op. cit.*, pp. 71-74; A. Artimon, A. Rădulescu, *Op. cit.*, pp. 85-120; G. Foit, A. Artimon, *Op. cit.*, pp. 297-309; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 87, nr. 130l-m; M. Gogu 2003, *Op. cit.*, pp. 11-12; M. Gogu 2005, *Op. cit.*, pp. 163-167, nr. 7.

³⁷ L. Bătrîna, A. Bătrîna 1982, *Op. cit.*, pp. 215-224; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 88, nr. 131.

³⁸ B. Mitrea, *Decouvertes monetaires en Roumanie, 1976 (XX)*, în *Dacia*, N.R., București, 1977, tomul XX, nr. 1-2, pp. 375-381, aici p. 381, nr. 146.

³⁹ I. Mareș, B. Niculică, Ș. Dejan, S. Bedreagă, T. Dolenschi, *Suceava, jud. Suceava, Punct: cartier Burdujeni, Siliște (pepinieră)*, în *CCAR*, Campania 2007, București, 2008, pp. 293-294, nr. 167.

⁴⁰ A. Vilcu, A. Izvoranu, E. Nicolae, *Les monnaies D'Or de L'Institut d'Archeologie de Bucarest*. Collection Moneta, Wettern 2006, nr. 57, p. 212, nr. 788.

⁴¹ A. Artimon 1980, *Op. cit.*, pp. 598-618; A. Artimon 1982, *Op. cit.*, pp. 93-137; A. Artimon 1984, *Op. cit.*, pp. 101-126; A. Artimon 1985, *Op. cit.*, pp. 93-108; A. Artimon 1986, *Op. cit.*, pp. 262-274; A. Artimon 1987, *Op. cit.*, pp. 319-360; C. Preda 1987, *Op. cit.*, p. 102, nr. 626; A. Artimon 1989, *Op. cit.*, pp. 225-226; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 89, nr. 139; A. Artimon 2003, *Op. cit.*, pp. 208-224.

⁴² A. Andronic, I. Bauman, M. Istrati, R. Maxim-Alaiba, R. Popescu, *Șantierul arheologic Vaslui. Principalele rezultate ale săpăturilor din anii 1976-1977*, în *AMM*, Vaslui, 1979, vol. I, pp. 101-118; A. Andronic, E. Neamțu, F. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în *MCA*, București, 1962, vol. VIII, pp. 89-101; A. Andronic, I. Ioniță, F. Banu, *Șantierul arheologic de la Vaslui*, în *MCA*, București, 1962, vol. VIII, pp. 795-802; V. Butnariu, *În Momaiies et parures du musee departemental "Stefan cel Mare" de Vaslui, Corpus Nummorum Moldaviae*, Iași, 2007, vol. III, pp. 99-107, nr. 10.

⁴³ O. Ilescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol, C. Popescu, *Creșterea colecțiilor*, București, 1965, anul 1965, Aprilie-Iunie, nr. 12, pp. 269-399, aici pp. 357-359, nr. 511-519; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 75, nr. 81.

⁴⁴ L. Polevoj 1955, *Op. cit.*, p. 93; L. Polevoj 1956, *Op. cit.*, p. 99, nr. 22; A. Nudel'man 1976, *Op. cit.*, pp. 142-143, nr. 34; A. Berciu-Drăghicescu, *Op. cit.*, p. 78, nr. 97a.

⁴⁵ A. Nudel'man 1976, *Op. cit.*, p. 136, nr. 15.

⁴⁶ L. Polevoj 1956, *Op. cit.*, p. 99, nr. 22; G. Cebotarenco 1956, *Op. cit.*, pp. 181-185; L. Polevoj 1960, *Op. cit.*, pp. 317-352.

⁴⁷ L. Polevoj, *Moneti iz raskopok 1968-1969 gg.*, în *AlMv 1968-1969 gg.*, Chișinău, 1972, c. 238-257, aici pp. 238-240.

Revenind la monedele moldovenești din colecția a lui A.V. Tocmacov, publicată recent⁵³ cu date preliminare, aș dori să reiau discuția în vederea unor piese mai de seamă, considerate a fi după unele surse, dintr-un tezaur monetar de la Cetatea Albă (azi Belgorod-Dnestrovskij, regiunea Odesa, Ucraina). Tezaurul alcătuit din 12 monede moldovenești a fost prezentat de către N. Rusev și A. Gorodenco la *Simpozionul de Numismatică* din anul 2001⁵⁴ și publicat de către A. Gorodenco în revista *Labirint*⁵⁵. Reieșind din acestea, dar și din spusele posesorului, monedele ar fi făcut parte dintr-un tezaur găsit la Belgorod-Dnestrovskij. Autorii menționați au comunicat o emisiune de tip Asprocastron⁵⁶ (Fig. 1, nr. 1⁵⁷), zece – emisiuni de la Alexandru I (Fig. 1, nr. 2-3, 5-12⁵⁸), și una de la Ștefan al II (Fig. 1, nr. 4⁵⁹). Spre regret când am reluat studierea colecției lui Tocmacov am remarcat lipsa a două piese din acest “tezaur” (Fig. 1, nr. 10, 12). De aceea voi duce discuția numai referitor la zece monete recent studiate. După părerea noastră tezaurul acesta nu poate fie considerat a fi un tezaur cel puțin din două considerente.

Printre monedele publicate de noi anul trecut am remarcat că piesele cu nr. 70, 26-27 și probabil nr. 50 sunt corodate și suprafața lor este semnificativ “găurită”. Asemenea imperfecțiuni se întâlnesc la mai multe monede moldovenești (în special cele bătute din cupru) găsite în urma săpăturilor arheologice de pe malul limanului de la Belgorod-Dnestrovskij⁶⁰. Din cauza condițiilor de păstrare toate monede, găsite în apă sau pământ umed sunt și ele corodate și la fel “găurite”. În schimb restul pieselor din “tezaurul” nostru au suprafață cu mult mai netedă (chiar dacă uneori și foarte tocită). Aceasta duce la concluzia că restul pieselor au fost descoperite în altă parte. În al doilea rând, nu se cunosc tezaure, în componența cărora au intrat și jumătățile de groși moldovenești obișnuiți și piesele tăiate după modelul asprilor turcești și piese de tip Asprocastron. Este clar că avem de a face cu un amestec de piesă măruntă, aflată în circulație în Moldova. La fel, se cunoaște doar un singur tezaur alcătuit din piese divizionare de la Alexandru I – Ștefan II. Este vorba despre tezaurul de la Roman⁶¹.

În ce privește cele două piese moldovenești, tăiate după modelul asprului turcesc după părerea lui N. Rusev și A. Gorodenco, prezentate astfel în cadrul *Simpozionului de*

⁴⁸ A. Nudel'man, *Moneti iz raskopok I sborov 1971-1972 gg.*, în *AIM v 1972 g.*, Chișinău, 1974, pp. 204-228, aici pp. 209-225; A. Nudel'man 1976, *Op. cit.*, p. 141, nr. 33/22.

⁴⁹ A. Nudel'man, *Moneti iz raskopok I sborov 1972-1973 gg.*, în *AIM v 1973 g.*, Chișinău, 1974, pp. 188-229, aici pp. 195-199.

⁵⁰ A. Boldureanu 2007, *Op. cit.*, p. 357, nr. 20; A. Burean, L. Dergaciova, R. Rabinovici, N. Tel'nov, *Pervie arheologiceskie issledovanija na poselenii Tarasova (Moldova)*, în *Stratum plus, 2005-2009*, Chișinău, 2009, nr. 5, pp. 199-215.

⁵¹ M. Ciocanu, *Descoperiri monetare din sec. XIV-XVII provenind din așarea medievală de lângă Tarasova, raionul Rezina*, în *Al VIII-lea Simpozion de Numismatică, Chișinău, Moldova, 29-30 mai 2007, Programul și rezumatele comunicărilor*, p. 9; A. Boldureanu 2008, *Op. cit.*, p. 359, nr. 17.

⁵² A. Nudel'man, *Nahodki monet epohi feodalizma iz raskopok i sborov 1974-1976 gg v Dnestrovsko-Prutskom regione*, în *AIM v 1974-1976 gg.*, Chișinău, 1981, pp. 174-191, aici pp. 183-184; A. Nudel'man, *Zolotie moneti v denejnom obraženii Moldovi*, în *Arheologiceskie issledovanija v Starom Orhee*, Chișinău, 1991, pp. 113-156, aici p. 139, nr. 5.

⁵³ L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare (I)*, în *RARh*, Chișinău, 2008, nr. 2, pp. 208-217.

⁵⁴ N. Rusev, A. Gorodenco, *Un tezaur de monede moldovenești descoperit la Cetatea Albă, în Simpozion de numismatică, Chișinău, Moldova, 13-15 mai 2001, Programul și rezumatele comunicărilor*, p. 15.

⁵⁵ A. Gorodenco, *Moneti cekanki Asprocastro (Belgorod) iz ceastnih kollekții*, în *Labirint*, Chișinău, 2001, nr. 1, pp. 8-13.

⁵⁶ Pentru tezaurul dat vezi Fig. 1. - imaginea scanată din articolul Gorodenco 2001, *Op. cit.*, p. 11, Imag. 2.

⁵⁷ L. Dergaciova, *Op. cit.*, nr. 70.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 58, 27, 25, 17, 26, 55, 50, 10.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 73.

⁶⁰ Monedele acestea au fost găsite în urma mai multor campanii arheologice conduse de mai mulți specialiști începând din anii 50 (monedele se păstrează la Institutul de Arheologie, or. Kiev). Recent au fost descoperite de D-na T. L. Samojlova (monedele se păstrează la Muzeul de Arheologie, or. Odesa) și de D-na S. A. Beleajeva (monedele se păstrează la Institutul de Arheologie, or. Kiev).

⁶¹ D. Hordilă, *Tezaurul de monede medievale descoperit în 1975 la Roman*, în *MA, Piatra-Neamț*, 1994, vol. XIX, pp. 401-422.

Numismatică din anul 2001⁶², atunci în articolul lui Gorodenco, nu se mai amintește nimic despre acestea⁶³ și în lotul studiat de noi (10 piese din cele 12) nu am descoperit nici una. Conform planșei din lucrarea lui Gorodenco⁶⁴ (aici Fig. 1), putem presupune că autorii se refereau la piesa cu batere dublă⁶⁵ (Fig. 1, nr. 12) și la exemplarul care ar trebui să fie printre 10 piese studiate de către noi (presupunem că autorii au avut în vedere piesa din Fig. 1, nr. 15). După părerea mea piesa respectivă nu este tăiată, ci este bătută dintr-o bucată de sârmă. La fel nu există alte informații care să asigure proveniența pieselor dintr-un depozit aflat la Cetatea Albă, ci dimpotrivă, printre colecționarii din Chișinău circulă părerea că lotul a fost alcătuit din piese izolate de proveniență diferită, iar atribuirea la un depozit a fost făcută de unul dintre foștii posesori pentru a-i spori valoarea pe piața de antichități.

Piese de tip Asprocastron au trezit multe discuții în lumea științifică. Până în prezent nu este stabilită definitiv perioada de batere a monedelor. Astfel, Nicorescu considera că monedele au fost bătute în perioada de domnie a lui Petru III Aron⁶⁶. O. Iliescu și M. Dinu, analizând piesele tătarăști cu contramărci de Asprocastron (cruce cu brațe egale și cu patru puncte (globule) câte una între fiecare braț) din tezaurul de la Cârpiți și urmărind părerea lui Nicorescu au datat tipul între anii 1451-1455⁶⁷. Autorii catalogului consacrat monedelor românești⁶⁸ utilizează și ei datarea 1449-1456, propusă de Iliescu⁶⁹. În anii 90 discuția a fost reluată de către A. Beleacov⁷⁰, care propune o nouă datare a monedelor de tip Asprocastron de la perioada de domnie a lui Alexandru I, în baza faptului că Cetatea Albă a avut o oarecare autonomie în cadrul principatului moldovenesc la începutul sec. XV⁷¹. O asemenea părere a expus și A. Gorodenco, care considera că mai degrabă piesele ar fi fost bătute până în anii 30 al sec. XV. Totuși el nu exclude și posibilitatea, că piesele puteau fi emise pe parcursul întregii perioade de intrare a Cetății Albe în componența Țării Moldovei⁷².

Depistarea unui lot de monede medievale moldovenești într-o colecție particulară i-a condus pe A. Gorodenco și N. Rusev la părerea că acestea ar fi fost un tezaur și că analiza tuturor pieselor (piesele de la Alexandru I, Ștefan II și un exemplar "Asprocastron") demonstrează că perioada de emisie a monedelor de tip Asprocastron este post 1450 – începutul de domnie lui Ștefan III⁷³. Aceiași părere referitoare la perioada de emisie a acestor piese o are și E. Oberländer-Târnoveanu care la fel o consideră a fi începutul domniei a lui Ștefan III⁷⁴. Recent însă E. Nicolae, în baza analizei dirhemilor contramarcați de la Belgorod, a expus părerea că piesele puteau fi bătute numai spre sfârșitul domniei lui Alexandru I sau de către primii urmași de a săi. Chiar și inscripția grecească «ΑΣΠΡΟΚΑΣΤΡΥ» arată în mod cert, că asemenea inscripții au fost tipice pentru sf. sec. XIV – începutul sec. XV și nu ieșau din limitele cronologice ale anilor 40 sec. XV (perioada de domnie a lui Ștefan II)⁷⁵. Și noi

⁶² N. Rusev, A. Gorodenco 2001, *Op. cit.*, p. 15.

⁶³ A. Gorodenco, *Op. cit.*, pp. 8-13.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 11, imag. 2.

⁶⁵ Care nu se vede foarte clar în lucrarea lui A. Gorodenco (Fig. 1).

⁶⁶ P. Nicorescu, *Monete moldovenești bătute la Cetatea Albă*, Iași, 1937, pp. 4-10.

⁶⁷ O. Iliescu, M. Dinu, *Tezaurul monetar din secolul al XV-lea de la Cârpiți*, în SCȘ, Iași, 1957, vol. VIII, nr. 2, pp. 342-345, aici p. 345.

⁶⁸ G. Buzdugan, O. Luchian, C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977, p. 75.

⁶⁹ O. Iliescu, *Moneda ...*, p. 33.

⁷⁰ A. Beleacov, *Mednie monetî belgorodskoj cekanki seredini XV v.*, în *Numizmaticheskie issledovanija po istorii iugovostocnoj Evropi*, Chișinău 1990, pp. 180-185.

⁷¹ N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, București, 1899, p. 116.

⁷² A. Gorodenco, *Dve moneti cekanki Asprocastro*, în *Stratum plus*, Chișinău 1999, nr. 6, pp. 156-158, aici p. 157; A. Gorodenco 2001, *Op. cit.*, pp. 8-9; A. Gorodenco, S. Curceatov, *A coin of international circulation from Cetatea Alba*, în *Strabon*, Iași, 2005, Tome I, Iuliet-December 2003, Numero 2, pp. 45-47.

⁷³ N. Rusev, A. Gorodenco, *Op. cit.*, p. 15.

⁷⁴ E. Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504) – Analiză critică*, în CN, București, 2005, vol. IX-XI (2003-2005), pp. 299-388.

⁷⁵ E. Nicolae, *Date noi privind monedele și contramărcile de tip Asprocastron*, în *Al XXVI-lea Simpozion național de numismatică*, Băile Herculane, România, 14-15 mai 2009, Program, pp. 13-14.

considerăm că piesele au fost bătute nu mai târziu de mijlocul sec. XV, deoarece emisiunile aflate în discuție sunt din cupru cu o greutate medie de 1,5 g, dar bătute nu în sistemul groșilor moldovenești ci mai degrabă fiind o continuare a monedei tătarăști, care a circulat în cantități semnificative în Cetatea Albă și cu care a fost mai obișnuită populația locală. Doar în această perioadă moneda poartă stema Țării Moldovei (de pe avers), arătând statutul autonom a Cetății Albe în cadrul principatului moldovenesc sub Alexandru I și primii urmași ai lui.

În concluzie susțin că "tezaurul" publicat de A. Gorodenco și prezentat de N. Rusev și A. Gorodenco la *Simpozionul de Numismatică din 2001*, avînd structura aproape egală cu tezeurile îngropate pe la mijlocul sec. XV, nu poate fi totuși considerat tezaur, ci este de fapt un lot de monede, din care câteva ar putea proveni din Cetatea Albă, iar restul pieselor din alte localități și de aceia pe baza acestui lot de monedă și observațiilor lui N. Rusev și A. Gorodenco, nu avem nici un temei prin care "se poate afirma că limita de sus a circulației monedei de tip Asprocastron s-ar situa după 1450 și anterior domniei lui Ștefan cel Mare"⁷⁶.

THE MOLDAVIAN MEDIEVAL COINS IN PRIVAT COLLECTIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA (II)

(Summary)

Key words *Numismatics, Middle Ages, Moldova, Hungary, Ottoman Empire, Coin Hoard, Asprocastron, Groats, Denars, Aspers.*

The article at hand portrayed a collection of medieval coins from Hungary and the Ottoman Empire dating from the period from the late 15th to the early 16th century. The collection is in private ownership and consists of three Ottoman aspers (Mehmed II - one specimen, Bayezid II – two specimens), imitation of a Ottoman asper (prototyp Bayezid II) and of three Hungarian denars (Matei Corvin – two specimens, Ludowig II – one specimen), which have been discovered in the area between Prut and Dnjestr in recent years.

In the second part of the article the author dealt with the so-called coin hoard of Belgorod-Dnestrovskij, which consists of twelve specimens of Moldavian coins that were found in Belgorod-Dnestrovskij. Subsequent to an analysis of the structure of this alleged coin hoard, the author pointed out that it is in fact only a collection of coins, which were found at separate places of discovery. The respective coins have been published in last years' issue of the archaeological journal *Revista Arheologica*⁷⁷.

⁷⁶ N. Rusev, A. Gorodenco, *Op. cit.*, p. 15.

⁷⁷ L. Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare (I)*, în *RArh*, Chișinău 2008, nr. 2, pp. 208-217.

Fig. 1 – Emisiunile otomane (nr. 01-03, o imitație după asprii otomani (nr. 04) și ungare (nr. 05-07) din colecția D-lui A.V. Tocmacov.

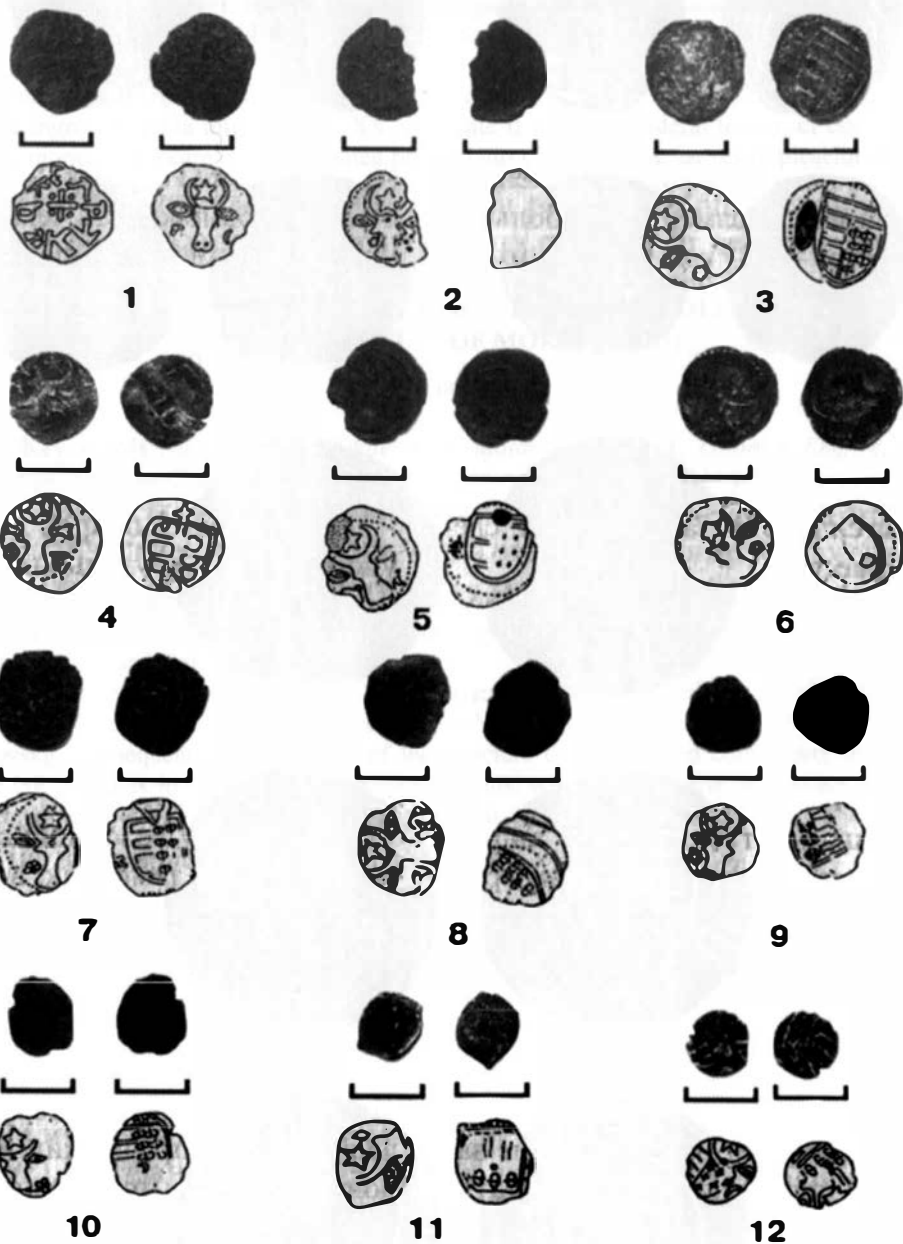

Fig. 2 – Monede moldovenești publicate de A. Gorodenco ca tezaur din Belgorod-Dnestrovskij.